

tus : « Verumtamen propter dolos posuisti eis mala : deiceisti eos dum allevarentur. Quomodo facti sunt in desolationem ? subiit defecerunt, perierunt propter iniurias suas », *Psalm. lxxi.* In Evangelio autem hoc est repertum : « Satis quia post biddenum pax vobis fiet, et filius hominis tradetur ut crucifigatur. » In his responsionibus confundis ille et flens discessit. Merito, nam haec ei obvenerunt : eodem enim anno Moroveus pressus ab hostibus, ne in eorum manus veniret, sponte aeo Fredegundis artibus interierit, narrat Gregorius Turonensis, lib. II *Histor. Francor.* cap. xiv.

Ibidem, cap. xlix, narrat Gregorius de se ipso, quod cum Leudastes calumniator potens, Turonis Platone Archidiaconom et Galienum in vineis coniecerat, ipse moestus et turbatus aucti oratorium, ibique Psalterium apriens, reperit illud *Psalm. lxxv* : « Dederit eos in spe, et non timeuerunt : et inimicos eorum operuit mare. » Intercessi ingressi in flumen, navis illa que Leudastem vehebat demergitur ; navis vero alia que huic invenia erat et vincens habebat, super aquas auxilio dei vehabatur. Audi tertium.

Cum S. Martinus populus oplaret Episcopum, reciamavit quidam nomine Defensor cum suis, dicentes eum esse simplicem et parvæ scientie ; sed

recepit ingressi ad bellum, supplantasti insurgentes in mesubus me. Et inimicos meos dedicisti inimihi dorsum, et odientes me dispersidisti, » *Psalm. xvii.* Quare animos cerva duce Pictavos perrexit, ibique visit Alaricum ope S. Hilarii : « Pharus enim ignea, de basilica S. Hilarii egessa, visa est et tanguam super se advenire. »

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Predicit quod, sicut Assyri predati sunt Samaria et Galileam, ita et Christus easdem prædabitur spiritualiter; unde mira ois lux afulgebit et gaudium: quia parvulus natus est nobis, cuius nomen est Deus, Fortis, etc. Secundo, vers. 9, redit ad sua tempora, atque Syria et Samaria ob sceleris cladem et exitium communaliter.

1. Primo tempore alleviata est terra Zabulon, et terra Nephtali : et novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galileam Gentium. 2. Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbras mortis, lux orta est eis. 3. Multiplicasti gentem, non magnificasti latitudinem. Latabantur coram te, sicut qui latentur in messe, sicut exultant vices capta preda, quando dividunt spolia. 4. Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian. 5. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, et vestimentum mixtum sanguine, erit in combustionem, et cibis ignis. 6. Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus : et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius, Deus, Fortis, Pater futuri seculi, Princeps pacis. 7. Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis : super solium David, et super regnum ejus sedebit : ut confirmet illud, et corroboret in judicio et justitia, amodo et usque in sempiternum : zelus Domini exercitum faciet hoc. 8. Verbum misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israel. 9. Et sciit omnis populus Ephraim, et habitantes Samariam, in superbia et magnitudine cordis dicentes : 10. Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus adficiabimus : sycomorus succiderunt, sed cedros immutabimus. 11. Et elevabit Dominus hostes Rasin super eum, et inimicos ejus in tumultum vertet :

12. Syriam ab Oriente, et Philistiam ab Occidente : et devorabunt Israel totum ore. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta : 13. Et populus non est reversus ad percutientem se, et Dominus exercitum non inquisierunt. 14. Et disperdet Dominus ab Israel caput et caudam, incurvantem et refrenantem, die una. 15. Longevus et honorabilis, ipse est caput : et propheti docens mendacium, ipse est canda. 16. Et erunt, qui beatificant populum istum, seduceentes : et qui beatificantur, precipitati. 17. Propter hec super adolescentulus ejus non iustabitur Dominus : et pupillorum ejus, et viduarum non miserebitur : quia omnis hypocrita est, et nequam, et universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. 18. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprum et spinam vorabit : et succendetur in densitate salutis, et convolvet superbia fumi. 19. In ira Domini exercitum conturbata est terra, et erit populus quasi esca ignis ; vir fratri suo non parcat. 20. Et declinabit ad dexteram, et esurit : et comedet ad sinistram, et non saturabitur : unusquisque carnem brachii sui vorabit ; Masses Ephraim, et Ephraim Massenes, simul ipsi contra Judam. 21. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

1. PRIMO TEMPORE ALLEVIATA EST TERRA ZABULON⁽¹⁾. — Prosequitur id quod dixit cap. preced., vers. 3, puerum nascitum fore velocom predatorem Samaria, tum corporalem, tum spiritualem : perstrinxit enim diu Samariae vastationes corporales per Assyrios, atque per eas represe-

(1) In hoc capitulo quod est veluti praecedentis complementum, Propheta temperat quae de horrendis illatenbris et impulsu dixerat, et ponatur illarum acerbitas ostiugat, predicendo quod sicut Assyri predati sunt Samaria et Galileam, ita et Christus easdem predatiori spoliū multipliciter, prosequens quod dixit cap. viii, vers. 8, puerum nascitum fore velocom predatorem Samariae corporalem, tum spiritualem.

In hoc igitur fausto praenuntio, quod predictum presertim ad Galileam inferiorem et superioriem, vers. 1-2, exhibet primo, latitudinem magnitudinem, 3; secundo, rationem, quod confringent inimici potentiam, et regnum ejus et tyrannos overcent, 4; tertio, aerpit honorum omnium que dixerat, fontem atque originem, nempe Christianum nascitum, cuius maiestas amplificatur ex titulis, 6; quartio, imperium extollendum ab amplitude, pace, coniuncta, 7.

Quae sequuntur a vers. 8 hujus capituli usque ad vers. 4 capitulo sequenti, sunt sicut repetitio et amplificatio predictorum. Propheta funesta vaticinatur Israelitarum regno, ejusque vastationem denuntiat, quam supra non semel titterat, sed propter Judam omisiva. Hec propheta quod tempore paulo posterior est praecedens, et non nisi postquam Teglat Phalasar partem Israelitam abduxerat, facta est, in quatuor veluti partes dividitur, quarum unaquaque eodem isto intercalari versus terminatur : « In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. »

Primo, videmus funestis hujus eventus praemuntiam a Propheta, vers. 8; sicutem ab Israelit, 9, 10; et instrumenta nomina, sollicit Rashi juncutum cum Assyris, Syros et Philistaeis, 11-12.

Secundo, executo describitur contra Israelitas impunitos, 13-14; speciatim contra pseudoprophetas, hypocritas et seductores, 15-17.

Tertio, cumulatorum contra impios et superbos ex omni tribus, 18-20.

Quarto, sigillatum contra legislatores et judices iniquos, cap. x, vers. 1-4.

tae ejusdem depravationes duas spirituales factas per Christum. Quocirca Syriae versio et Arabica haec connectunt cum fine capitis precedentis. Sensu ergo est, q. d. Primum alleviata, id est leviter spoliata, levi plaga afflita est Samaria pars : puta tribus Zabulon et Nephtali (utpote extime, per quas Assyri transiundum erat et alias tribus) per Teglatphalassas regem Assyriorum expugnare sunt.

Et novissimo (id est posterius, deinde; hoc enim est hebrei *prima acharon*) AGGRAVATA, — id est graviori clade affecta et vastata est a Salamanasare religiosa Samaria pars, maxime Galilea, que Gentium dicebatur. Salamanasare enim regnum Samariae everit, omnesque decem tribus in Assyriam captiis abduxit anno 6 Ezechiae. Unde ex Hebreo sic clarius veritas cum Vatablo : *Prius levigasti vel telem fecit*, id est leviter spoliavit et afflixit, Emmanuel qua Deus, terram Zabulon, et terram Nephtali; postea vero aggravavit, id est gravius afflixit, etc., Galileam Gentium. Ita S. Thomas, Hugo, Vatablus, Adamus, Jansenius in cap. XXI Concord. Evangel., et passim Hebrei.

Verum hic non sicut Propheta, ut multi ex eius volum, sed hunc sensum quasi obiter immunes, aliudens et perstringens, per eum alium longe sublimiore et potiore intelligit, q. d. Pari, in modo potiori modo Christus iam natus homo, incipiens exercere nomen et officium predatoris celers, quod ei dedit cap. preced., vers. 3, primo alleviabit, id est leviter predabiliter rapietque a fauibus diabolis, idololatria et ihereti terram Zabulon et Nephtali : ibi enim Christus primo predicavit (uti conceputis est in Nazareth, que perfidebat ad tribum Zabulon), indecum collegit pena omnes Apostolos, uti docent S. Hieronymus, Cyrilus, Basilus, Procopius hic, et S. Chrysostomus in demonstratione quod Christus sit Deus : hinc Apostoli, *Psalm. LXVII*, 28, vocantur « Principes Zabulon, et principes Nephtali. » Hec ergo pre-

datio ipsi terra ejusque incolis felix erit et salutaris: per eam enim ab eis excutientur grave iugum diabolii. Unde Noster verit, « alleviata est » Christus enim levi predatione statim eam alleviavit ab onere infidelitatis et peccatorum, dum nullus ex his ad suam fidem et salutem converterit. Deinde vero gravius predatus est eamdem, maxime Galileam Gentium, quando assidue ibi predicans (non tantum per se, sed et per Apostolos, faciens miracula, longe plures ex his convertit). Verum hec predatio fuit ei cummoda, fecisse eam in fide et gratia opulentam. Unde Petrus in agricola est exposuit, *gravis facta est honor et dicitur spiritualibus*.

Hunc esse sensum patet primo, ex sequentibus: « Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam », etc. Secundo, ex S. Mattheo, qui illa hunc locum explicat; nam cap. iv, vers. 13, de Christo incipiente predicare ait: « Habitavit in Capernaum maritima, in finibus Zabulon et Nephtali, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam: Terra Zabulon, et terra Nephtali, via maris trans Jordaneam, Galilea Gentium populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. » Ubi clara hunc sensus exprimit, id eoque omittit: *alleviata et agricola est*, quia haec verba obscura sunt.

Tertio, quia juxta hunc sensum optime per omnia respondet typus antitypi, scilicet depradatio Samarie per Assyrios predatione ejusdem per Christum: utramque enim hisce tribus capitibus vii, viii, ix, ita conjungit Prophetam, quasi una eadem sit; unde nunc de una, nunc de altera, nunc de utraque simili loquatur.

Quarto, quia Christi predicationem comparat spoliacionem et predationem militari: idea enim vocavit cum « Veleris specia detrahe », q. d. Christus fuit velox predator Samarie et regni diaboli, quia in Zabulon et Nephtali, ubi copit prima Iudeorum idolatria et legis oblitio, ibi et per Christum facta est prima legis nove predatio, ait Glossa. Ideo et hic vers. 3, al: « Letabuntur, etc., sicut exultant vices capti preda, quando dividunt spolia. » Et rursus: « Jugum oneris, et virgin humeri eius, et sceptrum exactoris eius superaserit, sicut in die Madian. » Ubi Christum comparat Gedonei liberatori israelis et vastatori Madian. Et rursus: « Quia omnis violenta predatio cum tumultu. » Mox enim hunc predatorem explicat subdens: « Parvulus enim natus est nobis, etc., et factus est principatus super humerus eius. »

Quinto, quia Septuaginta verbunt, *hoc prius tam, volociter fac, regio Zabulon*, q. d. Tu, o terra Zabulon Nephtali! ut prima bipes calicem vindictae Dei per Assyrios, ita et prima bipes calicem vindictae salutis Christi, quia ipse te de diaboli tyrannie liberabit: nam prima haunes avide et stibunde doctrinam Evangelicam, quasi celestem pluviam Christi et Apostolorum,

inquit Cyrillus: prima etiam bipes aquam in vicinum conversam primo miraculo Christi, in nuptiis factis in Cana Galilee; hec enim pertinebat ad tribum Zabulon. Favet versus Syriaca, que sic habet, in tempore primo festinavit terra Zabulon, et terra Nephtali; et invenerat dominum (potestas, imperium), et via maris, paces Jordanis fluminis, Galilee gentium; et Arabia Antiochena, in tempore pristino properavit terra Zabulon, et terra Nephtali; et id super quo inclinaverunt dominum (potestalem) suum, et confirmata est (invalidi) et roburata est via maris, mediana Jordanis fluminis Galilee; et Arabia Alexandria, tempore antiquo festinavit terra Zabulon, et terra Nephtali; et roburata sunt predentes in via maris, quae est transitus (trajectio) Jordane Galilee popularum. Zabulon enim et Nephtali primo festinavit ad Christum, primoque ejus domino se subjecientes, robur et vim gracie ejus senserunt.

Nota: Alter nec male haec accipit Hieronymus Prado in Ezech. pag. 275. Alleviari, inquit, est vilipendi; agricola est honorari: nam hoc quod significat Hebrei יְהֹוָה et שְׁמַנְיָה head et liebig, q. d. Olim nihil a Iudeis duecebatur Galileam, tunc quia longius aberat a Jerusalem, tunc quia defecerait a Judea et templo, tunc quia habebat abjecta oppida, ut fuerunt viginti illa que Salomon dedit Hiram regi Tyri, que prouide terra Chabil, id est viles et ignobiles, sunt appellata: unde et Christus a Iudeis et a Juliano Apostola per proximum vocabatur *Galileus*: verum in novissimi diebus haec Galilea, eam visitante, incolet et predicate Messis, erit honoratissima. Similiter enim modo dixit Aggeus, cap. ii, vers. 10, templo a Zorobabelo constructum fore augustum Salomonis, ob Christi in eo presentiam et predicationem. Et Micheas, cap. v, vers. 2, Bethlehem extolit ex eo quod in ea nascetur Christus.

Denique aliqui sic exponunt: Terra Zabulon et Nephtali primo a Christo alleviata est ab onere infidelitatis et peccatorum, quando nulli ex ea crediderunt et sunt conversi: postea vero agricola est eodem ore et iisdem malis, quando multi alii manserunt increduli, in eoque se obturariunt et obfirmarunt, presertim Galilei qui vicini erant Gentibus, ut fecerunt Scribe et Pharisei. Unde Zabulon et Nephtali a Christo audire: « Ve tibi, Corozain! ve tibi, Bethsaida! quia, in Tyro et Sidone facte essent virtutes, quae facte sunt in vobis, olim in officio et iherusalem pontificum egissent. » Math. xi, 21. Ideoque Galilea, uti et Judea, excisa est a Vespaionio. Verum primus sensus per omnia magis convenit et concurrat.

VIA MARIS. — Zabulon et Nephtali dicuntur « via maris », id est ora maritima maris, sive latus Tiberiadis, inquit S. Hieronymus, huic enim multis earum urbes adiacebant, ut Bethesda, Corozain, Capharnaum, etc., erantque ibi mulci piscatores, ex quibus vocati sunt Apostoli; unde

Sanchez viam maris exponit institutum piscatum, q. d. Ubi multi vacabant piscatores, tibi multi erant piscatores: sic enim vulgo Belga dicunt *fis en* genem est vir maris, id est nauta et piscator. Sed prior sensus est planior.

Secundo, alii, ut Lyranus, mare Mediterraneum accipiunt: ad hoc enim venientibus a Jordane via Galilee Gentium.

Tertio, optimus Adrichomius hanc viam maris ponit inter utrumque mare, eamque ita describit pag. 113, num. 100, in sorte tribus Nephtali: « Vic, inquit, maris, cuius in propheta Isai, libro Tobiae, et Evangelio Matthieui fit mentio, indeque nomen habet quod e Syria in Occidente ad mare Rubrum, seu Mediterraneum ducat; publica quedam via est, que in iumento in Syria sumens per montana Trachonitis regionis, et civitates Cedar et Corozain, atque Jordani fluviom, tandemque urbem Capharnaum transit; illincque per littus maris Galilee procedens, iuxta civitates Bethsaina, Nephtali, Sophet, et Naason prederit, et per Galileam Gentium, ac vallem Aser, que nunc S. Georgii appellatur, Ptolemaeidem decurrit, mores suas in universum Occidentem distractus, ad mare magnum exonerat. »

TRANS JORDANEM. — Erat huc via vel ora maris extra Jordaneum; diecitur tamen esse trans Jordaneum respectu Jerusalem, scilicet quia erat ultra partem illam nobilissimum Jordaneum, quam mare Tiberiadis vocamus, quod medium est inter Jerusalem et Galileam Gentium, inquit Sanchez. Nam, ut dixi *Canan. XXXIX.* Scriptura consignat situs locorum respectu Hierosolymae. Verum quia mare Theridias non solet vocari Jordani, et quia hoc mare ad latus est Galileae Gentium, ita ut Galilea huc sit quidem ultra, non tamen trans hoc mare; hinc facilius dicimus hanc Galileam dici trans Jordaneum respectu Syrie: ex Syria enim ultra Jordaneum incipiebat via maris jam dicta, eaque pergebat trans Jordaneum, per Galileam Gentium ad urbem Ptolemaeidem, et ad mare Mediterraneum, ut patet ex tabulis Adrichomii, et ex verbis ejus jam citatis.

GALILEA GENTIUM. — Ita Romana. Verti potest « Galilea Gentium », ut vertit Math. iv, 13, idemque est sensus: ipsa enim Galilea vocatur « via maris », id est ora maritima: rursus huc ora erat ora Galileae Gentium; perinde ergo est sive *veras Galilaeas*, sive *Galilea*: clarior tamen sensus erit si *veras Galilaeas*.

Nota: Duplex era Galilea, superior et inferior, idemque respectu Jordani cui utraque adiaceat. Si enim dicitur Germania superior, quae vicinior est fonti sive origini Rheni deluisientis inferius; inferior vero, qua a fonte longius abest, in quam quasi ex loco superero defuit Rhenus: ita et Galilea inferior erat, quae longius aberat a fonte seu scaturigine Jordani, et in quam sursum oriens Jordanes defluat: superior vero erat, quae ipsi scaturigini erat propinquior, eratque vicina Gen-

tibus Tyriis et Sidonius; unde et « Gentium » dicebatur, quia Gentibus habitabatur ea illius pars, que a Salomonis data fuit tiram regi Tyri, lib. III *leg. cap. xi.* In Galilea superiori sive Gentium exsistit Bethsaina, Corozain, Capharnaum, etc., quas Christus sua habitacione, miraculis et concionibus illustravit, ut hic prophetat Isaias.

2. POPULUS, QUI AMBULABAT IN TENEBRIS (populus Galilee, populus Zabulon et Nephtali, versans in tenebris infidelitatis, id est Iudaismi mixti cum Gentilismo) VIDIT LUCEM MAGNAM (Evangelicum veritatem, et Christum ipsum qui es lux mundi): BAETANTIBUS IN REGIONE UMBRA MORTIS (id est in densissima caligini ignorantiae et peccatorum) LUX ORTA EST EIS. — Hoc est Christi fides, gratia et claritas eius. De umbra mortis plura dicunt *Jerom. cap. xiii, vers. 16*.

Aliter hec explicit Jansenius in cap. xxv *Concordia*, scilicet non de Galileis, sed de Iudeis sub Ezechiele obsessis a Sennacherib: hi enim viderunt lumen, id est liberationem et letitiam magnam, cum Angelus eccepsit in eis exercita 185 milia Assyriorum. Verum de Sennacherib et Iudeis nulla hie facta est mentio; atque de Galileis hie dici non de Iudeis, patet tum ex verso precedenti, tum et *s. Matth. iv, 13*. Ex quo patet huc Isaiam verba a Christo predicante in Galilea ad litteram suum his transit (1).

3. MULTIFLACI GENTES, NON MAGNIFICASTI LETITIAM. — Primo, S. Thomas, Lyranus, Hugo et Adamsus haec rursum referunt ad Sennacherib, qui multis copiis invasit Judeam, sed his cassis ab Angelis inglorius et tristis ad suos redit.

Secundo et genuine, alii haec referunt ad tempus Christi; de eo enim dixit: « Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam », q. d. Tu, o Emmanuel! per te et Apostolos, multos et Galileis aequo ac Iudeis et Gentibus convertes: sed tibi et Apostolis letitiam non magnificas; quia videbis tu, et videbunt ipsi multo maiorem eorum partem manere incredulam; et consequenter videbunt cum dolore gentis sue, putam Galileorum quam Iudeorum, pro quibus ipsi cum Paulo oplabunt esse anathema, excludi per Titum. Ita S. Hieronymus Haymo et alii, hinc doles et gemens Christus aiebat: « Ve tibi, Corozain! ve tibi, Bethesda (2) »

(1) Hic versu duorum sensuum litteralium systema applicari nequit. Nam totum populi Del historiam perligrum nullum appetit factum, ex quo constet decem tribus a Teglat-Phlasaro subjugatas, incen magna vidisse, et ex umbris mortis emerisse. Hoc igit solimmodo adimplita fuerunt, cum Christus hanc regionem peragravit, ut prima Evangelii semina spargeret, et ex ea plausque Apostolos elegit. Si ergo duos sensus litterales in hoco versu agnoscendis essent, nominis de tenebris in quibus ista tribus natae fuerint, dicendum esset quae fuerint tenebre desolationis sub Teglat-Phlasare, et tenebre schismatis et idolatrie tempore Christi. (P. Berthier.)
(2) Juxta sensum litteralem quem strictiore et tum

Pro multiplicasti hebraice est **רָבָתְּ הַבָּתִים**, quod Forerius et Sanchez vertunt, **magnificasti**, **מְגֻנְבֵּשׁ**, id est ornasti et ditasti eos tuis dominis et miraculis, et sic accipi potest nostrum «multiplicasti», scilicet tuis donis, gratias et bellicos: tuncque sensus est plasier et commodior. Sic per euallagam semper **multus** capit pro **magnis**, et **viciassis magnis pro multo**: sic enim Hebrei ab eadem radice **רָבָתְּ רָבָה**, id est multus fuit, vocant **רָבָה**, vel **רָבִי רָבִי**, id est magnum, puta doctorem vel principem, qui solleci multa doctrina vel potencia predictis est: sic vocatur multitudine magna, id est multa: populus magnus, id est multus; sic Exod. viii, 24, quarta plaga **Egypti**: vocatib*us* **moses gravissima**, id est plurima. Vide ibi dicta.

Nota: Septuaginta, Chaldei et Recensiores pro **רָבָתְּ** per **אֶלְעָגָה**, id est non, legunt **לֹא** per **וְעָגָה**, id est **א**. Unde conpari vertunt hoc modo, **multiplasti gentes**; et **magnificasti iactitiam**: que lectio et versio eliam verum habet sensum, q. d. Multi ex Galileis convertuntur, unde magna et eorum, et Christi ac Apostolorum erit iactitia.

Letitiam. — Letitia hie, **prima**, proprie capitulo pro gaudio; **secundo**, per metalepsis pro fructu predicationis, puta pro conversione, pietate et profectu Galileorum in fide et vita Christiana: hic enim Apostolos et preceos letificare solet, ut missus letificat agricultor, q. d. Non tam magnus erit fructus concionum Christi et Apostolorum, atque res tanta merebitur.

Apposite hies adaptat multitudini Clericorum S. Bernardus, serm. **De convers. ad Clericos**, xxxix: «Etsi, inquit, multiplicasti gentem, Domine, non magnificasti letitiam, dum nihil minus appetas decessisse meriti, quam numeri accessisse. Currit passim ad sarcas Ordines, et reverenda quoque spiribus angelicis ministeria homines apprehendunt, sine reverentia, sine consideratione. Neque enim signum regni occupare celestis, aut illius timet imperii gestare coronam, in quibus avaritia regnat, ambitio imperial, dominatur superbia; sed et iniquitas et luxuria etiam principatur, etc. Vide Concilium Tridentinum, sess. XXI De Tempor. cap. vii, usque ad xviii.

Toti vero Ecclesie hinc adaptat S. Hieronymus in Vita S. Malchi, sub initium, cum ait: «Historiam scribere dispositus ab adventu Salvatoris usque ad etatem nostram, id est ab Apostolis usque.

prophetae, tum historie magis coherentem putamus, cum P. Berthilo crelinus hic agri de vocatione Gentium, quarum tribus Zabulon et Nephali, et Galilea Gentium figura fuerint. Deus per Messiam prædicationem istam fidem adoratorum gentes multiplicavit, sed non magnificavit, id est non auxit Judeorum letitiam; nam gentes in promissionem hereditatem sicut et ipsi vocatas fuisse, egerrime tulerunt, quod tota ad Romanos epistola confirmata. Attamen gaudio magna gavisa sunt gentes, quem in partem gratia Evangelii venerint, et gaudium hoc Iesu messorum gaudio post abundantem segem, et vieturum letitiae qui hostium spolia dividunt, assimilata.

que ad nostri temporis faciem, quomodo, et per quos Christi Ecclesia nata sit, et adulta persecutoribus creverit, martyris coronata sit, et postquam ad Christianos principes venit, potentia quidem et divitiae major, sed virtutibus minor facta sit. Alii permitti auctoritate congrue hie attribuunt Religiosis Ordinibus, presserum hi qui ad proximam primum opem instituti sunt; in his enim nulla certior est pestis, quam multitudine et turba hominum, uti experientia nos docet. Nam que dicuntur pestes Religionis, et sunt, ambitions, avaricie, voluptates, contentiones, otia, ex multitudine oriuntur. Ac si quis putat in magna hominum turba pacem, concordiam, humilitatem, mortificationem, disciplinam, zelum et spiritum conservari posse diu, id putat, quod neque in hunc diem uspiam factum est, neque fiet. In tanta turba necessarie est irrepant multi sensuales, torpidi, melancholici, cervicos, turbatores, cupidi, et aliis titillis inhabiles. Pauci, qui perfecti essent, an qui ex toto corde ad perfectionem contenderent, omni secundo inventi sunt: multi qui diu, nullo. Sexus est jam mundus, nec mutabiliter opinor. Quod pretiosum est, varum semper fuit, et stultorum infinitus est numerus. Pauci ergo et exacte probati in Religionem admittuntur, sicut noster Ribera in Osee ii, num. 101. Hic enim in Ecclesiis debent esse exemplar sanctitatis et quasi stellae lucentes in celo. Quam ergo errant hodie, qui non alidunt curant, quam ut suos Ordines augeant numero et propagant, ut novas domos, monasteria, residencias conquerant, vel extrahant, parum de disciplina et spiritu solliciti. Hinc scandalum, hinc laxitatem discipline, hinc votorum violatio, hinc mortis ritorum et Ordinum ruine. Merito ergo dixit S. P. N. Ignatius, et ex eo noster Borgia: «Religiosi ordinem suum et gradum non numero, sed virtute tement». Ita duodecim Apostoli paucimmo, sed magna virtutis, totum orbem converterunt. Quocirca illi ipsi nonnisi paucos et selectos in Societatem nostram admittentes, et posteris ut idem facerent prescripserunt: quin et haec de causa noxiis et inuidoneis a societate dimittendos censuerunt, uti de facto magno sui et Ecclesie honore, hoc onere se levant, itisque se expurgant. Secundum, cives pestiferos amandat et excusat.

LETABUNTUR CORAM TE, SICUS QUI LETANTUR IN MESSE. — q. d. Nihilominus Galilei regne ac Judei et Gentes a Christo et Apostolis conversi, videntes tantum lucem, gratiam et salutem sibi praetulit tot incredulis et infidelibus esse imperitum, letabuntur sicut letabuntur agricultores in mense. Pariter cum eis gaudebunt Christus et Apostoli, qui eos converterent, perinde ut gaudent victores, eam optimam ab hoste referunt spoila. Vides hic Christum et Apostolos esse veloces prædatores, uti eos vocavit cap. vii, vers. 16, et cap. viii, vers. 3.

JUGUM ENIM ONERIS EJUS (Hec omnia de copis

Sennacherib ab Angelo cesis accipiunt S. Thomas, Lyranus et Adamus. Verum nos persistimus in nostra explicacione de Christo; unde nota ejus scilicet Galilea Gentium, non diaboli. Sensus **כִּי** est, q. d. Jugum servitum, quo ipsa scilicet Galilea Gentium quasi onere gravissimo premebatur a peccato et diabolo, eorumque VIRGAM (et flagellum humeris et dorso ejusdem incumbens, crucians et affligens); et **SCREPTUM EXACTORIS** (id est imperium demonis, qui quotidie quasi durus exactor imponit et exigit a suis peccatoribus ini quisissima et gravissima peccatorum tributa, ad quae eos incitat et pane compelli) SUPRASTRIS (o Emmanuel o Christe! Ita S. Cyrilus qui aperte natum virgam, qua deinceps peccatoribus verberet, esse suos ipsum affectus et passiones: hisce enim eos coeret et flagellat; concupiscentis ergo dominatus, est Satana dynastia). SICUT IN DIE MAMAN, — sicud Gedeon confringat Midianitas famosa illa Victoria et die, quae omnibus celebratur; Sic vulgo dicitur *La journé de Pavie*, dies et Victoria quam de Franco reliuit Carolus V, apud Ticinum, capto eorum rege Francisco. Si vocantur *Vespera Scutae*, quibus Galli, et *Matutina S. Bartholomei Parisienses*, quibus Huguenoti sunt trucidati. Dies ergo motyonibus victoriam et clamorem die peractam significat.

Apposite comparat victoriam Christi victoriam Gedeonis, qui Israelem, *Judic.* vii, liberavit cedendo Midianitas; quia, ut docent Origenes, hom. 8 et 9 in lib. *Judic.*, S. Augustinus, serm. 108 *De Tempore*, Theodoreus, *Quest.* XIV et XV in lib. *Judic.* Gedeon liberator et Victor expressus fuit typus Christi redemptoris et triumphatoris. Nam

Primo. Gedeon hebraice significat eum qui conterit, confringit, sive excidit iniuriam; et ut ipse destruxit aram Baal et lucum succidit, atque altare Domino exstruxit: ita Christus Dominus Synagogam subvertit, idola destruxit, Ecclesiam et verum altare edificavit, iuxta dictum *Jerem.* cap. i, vers. 10: «Constitui te ut eellas, et destruis, etc., et edifices et plantes.»

Secondo. purgabat Gedeon frumenta in torculari: in Christi manu ventilabrum est, ut purget aream suam, idque facit in torculari afflictionem et crux, sicut et ipse illud calcavit solus.

Tertio. obtulit Gedeon sacrificium ex carnibus hedi et farina: Christus obtulit se hedum immaculatum per se in cruce, et sub specie panis et vini in Eucharistia.

Quarto. Madianite gravarunt servitum populum Dei: diabolus et adversaria eius potestates genus humanum oppresserunt. Rursum Madian hebraice dicitur **litigans** sive **jurgator**, cum quibus nobis iurges sunt et colluctatio, si non cum adversariis istis spiritualibus nequitiis et principibus tenetur. Nonne Christus etiam adversarios nactus fuit rixatores, de quibus *Psalm.* ii: «Quare frenuerunt Gentes, et populi meditati sunt mania, etc., aduersus Dominum, et aduersus Christum ejus?»

Quinto. Gedeon convocavit ad opem sibi ferendam dominum Abiezer, id est patris mei auxilium; Christus solitus est invocare et orare Patrem eternum, et ejus in cunctis auxilio nitit.

Sexto. Gedeon collegit copias ex Aser, Nephtalim et Zabulon, qui et occurserunt ad Christum primi ejus milites et dices, puta Apostoli.

Septimo. Gedeon vellus in area posuit ut rorem. **Septima.** exciperet: ros, ut ostendit S. Augustinus, fides et verbum Dei, hec premium fure penes Iudeos tantum qui sunt istud vellus. In area posuit Gedeon vellus, quia illi frumenta trahuntur: hie area est Ecclesia, in qua messis multa, operari pauci, et in ea vult Christus trahuntur frumenta sanas doctrine. Expressit rorem in concham Gedeon; Christus in ultima cena sororibus Apostolorum abluturos aquam in polvum misit, et quotidie id facit expresso rore in baptismi fonte.

Otavo. postea siccio vellere ros in totam aream migravit: sic verbum Dei et fides transiit in Gentium populum.

Nono. Gedeon multos demittit de exercitu, sciens **primo**, omnes formidolosos et timidos: sic Christus repudiavit ut ignavos milites et indigos discipulos, eos qui non tollunt crucem suam, qui parentes et animam suam non oderunt, qui omnibus non renuntiant; **secundo**, eos qui curvo genu biberant: ita Christus rejicit eos qui animo remissi tentationi succumbunt; **tertio**, paucos Gedeon retinet qui more canum tantum lambuerant aquas: nonne a Christo multi vocati, et pauci electi? Tantum scilicet qui canibus comparari merentur; quod animal est vigilansissimum, mire velox, domino suo gratissimum et fidissimum, et qui manus haudent aquam lingua lambuerunt, qui ne strati, nec proni ob peccati situm vitiis inducerunt; verum fleet nesci ad terrena desideria, et fiducia Domini succinet, stantes audacter pronuntiant illud: «Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat adversum me prahlum, in hoc ego sperabo. Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?» Ita stantes haudent aquam manu, et lambunt lingua, quando verbo et opere militant, quando faciunt ipsi iussa Dei, et docent alios eadem facere.

Decimo. fecerunt eum Gedeone trecenti, ut ipso numero indicent centenum fructum per Christum triplicandum, et perfectionem virtutum omnium Trinitatis beneficio exhibendum. Praeterea Graecis littera T, trecentorum est nota, quae exprimit crucis formam: crucis autem trophoe spirituales hostes Christus subegit, et sic Gentes, que Grecorum nomine in novo Testamento solent designari, ad fidem attraxit. Ita D. Augustinus, cap. xxvii in lib. *Judic.*, ubi addit hunc numerum etiam in vernacula Abraham consignari, additum tantum decem et octo, ut singulis temporibus

senarum tribuentes, tertio tempore quod est tempus gratiae, id implendum intelligamus. Similiter habet S. Ambrosius, lib. *De Noe et arca*, cap. pernunt, et lib. *De Joseph patriarcha*, cap. xiiii, et lib. *De Abraham*, cap. iii.

Undecimo, descendit Gedeon speculatorum in castra hostium cum puer suo Phara sive Pura. *Puratorcular significat*, quod Dominus solus calcavit. *Phara* divisionem significat, quia, divisus per orbem Apostolorum, Christus spirituales Madianitas subjugavit; et Apostoli, in hoc torculari fiduciam habentes, intrepidi castra verterunt exterorum.

Duodecimo, vidit quidam panem subincimerium volvi, et castra hostium subvertere. Quid haec torta panis est aliud, quam sacrosancta Eucharistia, quae sub humili humanitate cincta in ardenter amoris elibano, passione dico Domini, excocta sit, ut subruit quotidie omnes aces infernales, omnusque exercitus hostium Ecclesiam Delimpugnantium.

Dicimus tertio, militibus Gedeonis dantur lampades ardentes in vasis testaceis: ita Apostoli, ut de se scribit D. Paulus, thesaurum lumenis Evangelici in vase fictiliis haberent, quibus per martyrium fracti persecutores suos viserent, non enim iobet Christus stare succinos, habentes lucernas ardentes in manibus, et luce operum fulgere cum tempore est, ut qui nos viserint, laudent Patrem nostrum qui in celis est. Rursum lagena fuscis, quae intus continent splendorem ardentes lucent, optimum est symbolum Emmanuelis, qui cum facta divinitatem abscondit in carne mortal, ubi ea per passionem collisa atque confusa est, divinitus emittit in resurrectione, aliquid etiam ipsa eis morte obscurato sole, concastra terre, et petram crepitu fracte sunt vires Madian, id est diaboli et tartari.

Dicimus quartu, buccinas, sive tubas tenebant in manu lava, ihermes cetera milites: ita Apostoli de rebus divinis semper disserbant. Sed cur in Greco haec tubae dicuntur cornes? Forte quia de Christo et Sanctis dicitur: « Cornu ejus exaltabitur in gloria. » Hoc accidit quando Apostoli edisserbant sacramenta scientie Christi: mysterium sane crucis cornibus solet designari, ut patet *Habac*, cap. iii, 4: «Coruua in manibus ejus. » Rursum in Gedeonis victoria, ubi sine ulla opera hominum deleti sunt hostes, palam apparuit Dei brachium. Quid enim habebat Gedeon preter inanem strepitum lagenarum, quo vix mores abigi potuisse? Et trecentos habebat milites, quos tot militibus hostium oppensis, quibus pro armis, dedidit hoc inane strepitum terriculum. Itaque huius Gedeonis Victoria divina futuram comparat, in qua non minus nuda et illustris Dei manus palam resulgebilit, quae velut igne colitus demissa, et contortis repente fulminibus hostes Ecclesie debet. Christus enim duxi bellum inimicorum exercitus solo nutu et verbo suo profligabit et interficiet, ut dicitur cap. xi, vers. 4, et II Thessal. II, 8.

(1) Mos antiquitus receptus fuit, ut hostiam prostratum arma et minoris preti spolia, tumulu bacio corrupta, ac vestimenta fratre commissa, in scranna congesta, subditio igne concremareretur (vid. Lydiu, lib. I, cap. L, lib. VI, cap. vi, pag. 229, et Cf. *Zach*, cap. xxxix, 9, queque ad eum locum notavimus). Haec in nomismatis Vespasiani et Domitiani pacem, que Victoria fructus esse solet, haec videlicet expressam, ut altera manu fac ardente igne spolis et armis, scutis, pharetris, et aliis instrumentis bellicis incipiat. Gesenius hoc loco, clementiorum et vestimentorum militarium combustionem pacis universum orbem beatis uitium designat existimat, ut *Psalm. xlvi*, 9, 10, ubi pax victoriam secutaria, senta et currus comburentur dicuntur. Cf. *Mich. v*, 5; *Zachar. ix*, 10. (Rossmuller.)

hoc modo, quia omnis pugna configentium cum strepitu, id est pugna bellantium Romanorum contra Judeos, hostes Christi et Christianorum, erit cum imetu, vibratione et agitatione hastarum, erit acris; et vestes pugnantium contaminabuntur saudine eorum, ideoque erunt in inwendis et cibis ignis, id est comburentur, q. d. Non erit inculta victoria.

Quarto, D. Thomas et Hugo haec de militibus Semnacherib accipiunt, qui cum vestimenta sua Iudeorum sanguine imbussent, per Angelum celesti igne ut tradunt Iudei, consumpti sunt.

Quinto et genuine, nō quia dat causam cui dixerit: « Superasti sicut in die Madian. » Sensus ergo est, q. d. Scit Gedeonis violenta praedatio facta est cum tumultu castrorum Madian, et cuiusvis dieis violenta praedatio solet fieri cum tumultu hostium strage ac fuga: ita Christi praedatio violenta tumultum movit in tartaro, tum in castris mundi et demonis, demonesque super eum tumultuantes fugavit et prostravit, adegitque in tartaro.

Rursum, siue vestis quae in bello humano sanguine cruentata est, lavari non potest, sed igne comburitur, ut vestes Madianitarum tinctae sanguine, vel Judeorum quae occiderentur: vel proprio cum ipsis caederentur, a Gedeone combusta sunt cum ipsis coruua cadaveribus: ita demonum cohortes cruentatae quasi sanguine, tum hominum, quos vel occiderunt vel perdidierunt, tum proprio, cum a Christo profligate et cesse sunt, gehennae ignibus deputatae sis excurrente. Ita S. Hieronymus, Basilius et Rupertus. Hic sensus videatur praeter apositus. Est enim catachresis et metaphora a militia et prelio, in quo corpora et vestes hostium cruenta comburuntur: sic enim Christus hostes ipsos, scilicet demones, corrumque ascellas comburet. Vestis ergo pro militi eius est, puta pro diabolo, ponitur. Loquitur enim de demonibus quasi militibus anthropopatibus; unde in attributis vestes et sanguinem. Simile est cap. LXIII, vers. 3.

Septhaginta vertunt, quia omnem stolam congregant fraudem, et vestimentum cum communatione restituent, et capient ipsi esse combusit. Quod Eusebius, lib. VII *Demonstr.*, cap. III, accepit de Judeis: Christianum per vim et fraudem ac subornationem falsorum testium occidentibus, vestemque ejus cruentantibus, rapientibus et dividantibus, ideoque igni tum Romanorum, tum aeterno gehennae adjudicatis. At ergo Eusebius vestimenta illa fore quasi faciem illius incendi, quae postea Judei conflagravit. Hoc enim fuit iusta communatio et quae restitutio.

Alli vero versione Septuaginta expounit, q. d. Christus homines a potestate demonum eriperit, idque tam agre ferent demones, ut minus horrent gehennam incendium, quam sibi credant illam extorqueri. Ita S. Hieronymus.

6. PARVULUS ENIM NATUS EST NOBIS. — Ecce hic

est Victor et predator, causa victorie jam dicta, de quo, cap. VIII, vers. 4, et cap. VII, vers. 16, dixit, quod a purerit et ab utero predari incipit, scilicet parvus Emmanuel, qui tamen simul est Admirabilis Deus, Fortis, etc. Ille est Gedeon noster, qui spirituales Madianitas conficit. Hebreas est pulchra pronomasia נָסְרֵל יְהוָה לְבָנָה, q. d. *Eritis*, scilicet puer, *natus est nobis*; puer, inquam, tum estate et statuta, tum simplicitate et innocentia, sed vir, immo gigas maximus sua virtute et fortitudine. Ille fideles et sancti vocantur *pueri*; nam, ut ait S. Ambrosius in *Psalm. XXXVI*: « Christus doctis nos puritatem esse virtutem, dicens: Nisi efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum colorum. » Vide dicta cap. preced. vers. 18.

Nota: Tū parvulus natus est nobis, quasi idem est cum eo quod subdit, et ob elegantiam, ac delicias amoris repetit: « Et filius datus est nobis. » Eusebius tamen Emissenus (vel potius Eucherius, hujus enim stylum redolent hi sermones), hom. I, hec distinguit: « Natus est, ait, nobis, qui sibi erat; datus est ergo ex divinitate, natus ex virginie. Natus, qui sentiret occiduum; datum, qui nesciret exordium. Natus, qui et matre esset junior; datum quo nec Pater esset antiquior. Natus, qui moreretur; datum, ex quo vita nasceretur. Ae sic qui erat datus est, qui non erat natus est. Illie dominatur, hic humiliatur; sibi regnat, et mili militat. » Similia habet Isidorus, lib. I *De Fide*, cap. vi. Rursum S. Ambrosius, lib. III *De Spiritu Sancto*, cap. II: « Datus est, ait, nobis Christus et a Patre, et a Filio (a seipso), et a Spiritu Sancto. Aperte ergo impia Nestorii vox: « Nunquam ego Deum bimestram aut trimestrem dixerim, » nunquam parvulum, nunquam hominem natum.

Pulchre S. Augustinus, serm. 27 *De Tempore*, loquens de Christo nascente: « Magnus, ait, dies Angelorum parvus fit in die hominum. Conditor solis, conditor sub sole. Effectus coeli et terra, sub coelo exortus in terra. Ineffabiliter sapiens, sapienter infans. Mundura impleta, in presepio jacens. Sidera regens, ubera lambens. Haec magnum in forma Dei, brevis in forma servi, ut nec ista brevitudo magnitudo illa minneretur, nec illa magnitudo ista brevitas premeretur. Neque enim, quando membra humana suscipit, opera divina deseruit, etc. Ut nec Angelis subtraheretur sapientia cibis, et nos gustaremus quam suavis est Dominus. » Et S. Bernardus, serm. 4 super *Missionem* est: « Magnificetur, ait, a nobis parvulus magnus Dominus, quos ut faceret magnos, factus est parvulus. Parvulus, ait, natus est nobis, non sibi, non Angelis, qui cum magnum haberent, parvulum non requirebant. » Unde inferit: « Jam de nobis nato et dato faciamus ad quod natus est et datum. Ut amur nostro in nostram utilitatem, de Salvatore salutem operemur. Ecce parvulus in medio statuitur. O parvulus, parvulus desidera-

tus! Studeamus effici sicut parvulus iste: discamus ab ipso quia misericordia tua est et humilis corde; ne magnus videbitur Deus sine causa factus sit homo parvus, ne gratis mortuus, ne in vacuum crucifixus. Discamus eum humilitatem, imitetur mansuetitudinem, amplectamur dilectionem, communicemus passionibus, lamenur in sanguine ejus, ipsum offeramus propitiationem pro peccatis nostris, quoniam ad hoc ipse natus et datus est nobis.

ET FACTUS EST PRINCIPATUS SUPER HUMERUM EJUS,
— q. d. Hic parvulus erit, immo nasceretur princeps, rex et imperator orbis, cœli et terra dominus; talis enim fuit Christus ab initio conceptionis sue, idque ex vi originis sue, scilicet properi unionem hypostaticam cum Verbo. Quocirca potuisse Christus quia homo Augustum, omnesque reges suo regno deponebant; verum nolunt in hac vita corporali hos imperatores et regos uti, sed tantum spirituali.

Porro at hunc principatum esse in humero; primo, quia magistratus, vel pro iis satellites, humeris gestant virgas vel fasces, quasi signa regiminis et imperii. Principatus ergo, id est sceptrum vel fasces, quae sunt symbola principatus, portantur humero (1). Secundo, principatus vel sceptrum gestatur humero, ut significetur princeps debere esse quasi humerum populi, ut eum ejusque onera instar humeri ferat et sustentet, sicut Alas dictum humeris suis sustentare colum. Hinc princeps hebreorum dicitur קָרְבָּן נָסִי, id est portitor, baillus sui populi ac reipublica. Hinc et Eliseus Elias dum raperatur, acclamabat: «Pater mihi, currus Israel et auriga ejus, » q. d. Quo raparis, o Elia? quis jam sustentabit Israelem? tu enim eum sustentabas, tu quasi currus onera Israeli portabas, cumque dirigebas, sicut auriga dirigis equos in curru jugatos. Princeps ergo in republica quasi in curru aurigatur et presidet, et simul quasi currus, et quasi humerus, cum baillus et portat. Tertio et peculiariter ac pientius, humerus, in Scriptura, preserter cum Christo tributur, significat obedientiam, submissionem et

Principes
est baillus
ius re-
publica.

(1) Magistratus regii et ministri aulici in Oriente sicutum sua dignitas super humeros portabant; et ratio hac est, quod quovis tempore principatum habitat est, ut onus quod humeris principis incumbit. Sic usque hodie primi aule principes in Oriente vocantur *Pesires*, id est veluti quodam pondere operari. Gubernator aulae qui alii ministri imperabat, inquit Iahim, et curabat quod ad aulam spectabant, in signum sui munieris singulariem vestimentum, cingulum pretiosum et elegantem clavem super humerum gestabat (Iahim, *Archæol. Bibl.* § 230). Sic apud nos ministri qui dicuntur principi a cubiculo, clavi aurea insigniti sunt. Apud antiquos mos erat super humerum gestare enjucias dignitatis insignia. «Quis mihi tribuat, inquit Job, cap. xxxi, 36, ut librum scribat ipse qui iudicat, ut in humero meo portem illum, et circumdeum illum quasi coronam mihi?» Permuta etiam numismata Graeca et Latina reperiuntur, in quibus, v.g. Mars, Apollo, Hercules, Diana, etc., cum insignibus sibi propriis in numero positis excupuntur.

patentium; alludit ad «virgam humeri», vers. 4, q. d. Diabolus et tyranni suam virginem et sceptrum, puta onera imperii sui, imponunt humeris subditorum: at Christus suis humeris sustinuit virgum et onus sui principatus; preserter quia Christus insigne et sceptrum imperii sui, puta crux, humeris suis bajulabat, atque regnabat a ligno Deus, uti canit Ecclesia. Ita expouit Hebrei apud Galatinum, lib. III, cap. xix, et S. Basilius, Cyrius, Augustinus, et passim illi patres, quoniam sic hic citat Leo Castrius.

Audi inter alios Tertullianum, lib. *Contra Iudeos*: «Quis, ait, omnino regum insignia potestatu sunt humero praetexti, et non aut in capite diadema, aut in manu sceptrum? sed solus rex novus novorum scutorum, Christus Jesus, novum gloriam, potestatem et sublimitatem suam in humero exultit, crucem scilicet, ut secundum Davidis prophetam (*Psalm. LXVII*, vers. 10, juxta Septuagintam) exinde regnaret.» Aquila, inquit S. Hieronymus, deceptus pro *כְּשַׁרְמָה misra*, id est principatus, legit *כְּשַׁרְמָה mesura*, id est mensura; quod tamen recte applies mensura et dimensionibus crucis Christi, de quibus dixi *Ephes. III, 18*. Aliqui per cabalam subtiliter hic explicit vocem *כְּשַׁרְמָה misra*, quasi per crasin idem sit quod littere *samech*, hoc est, ex spina imperium, significetur, quod Christus per spinas et crutes adeptus sit imperium, ut quia olim gestavil coronam spinam, nunc gestet imperiale, aurum, et gemmeam. Sicut Christus apparuit B. Catharinae Semensi, offensum ei das coronas, unum spinam, alteram gemmeam, jubens ut alterum eligeret in hac vita, alteram habitura in futura. Quare ipsa elegit spinam, eamque capitū suū validū impressit, ut in futuro haberet gemmeam. Ita regnavit a ligno Deus, et regnat ejus Sancti.

ET VOCABITUR NOME EJUS, ADMIRABILIS. — Sex hie nomina dantur parvulo nostro Emmanuel: *primum*, est admirabilis; *secundum*, consiliarius; *tertium*, Deus; *quartum*, fortis; *quintum*, pater futuri saeculi; *sextum*, princeps pacis; *septimum* addunt Septuaginta, magni consiliarii Angelus, de quo mox; hec enim singula a singulis aliis distinguenda, et commate dispungenda sunt, uti dispongunt Biblia Romana, Theodotion, Aquila et Symmachus, teste S. Hieronymo (2).

(2) In editione Vaticana Septuaginta non nisi haec leguntur: *Magni consiliarii Angelus vocabitur*, omnibus aliis titulis prætermis. In versione vero Alexandrina omnia haec nomina leguntur, excepto nomine *Deus*, sicut in versionibus Aquile, Symmaci, Theodotionis. Quia causa, haud facile dicere, inquit Calmetus. Nam ratione dicitur S. Hieronymus: «Quia nominum majestate pertinet, Septuaginta reor non esse annos de pueri dicere quos aperte Deus appellandas sit, et cetera, sed pro his sex nominibus posuisse, quod in Hebreo non habetur, *magni consiliarii Angelum*, et adducam pacem super principes, et sanitatem ejus.» Sed, ut bene observat Calmetus, haec ratio non valeat, cum istud nomen *Deus* in pluribus

Audi S. Bernardum, serm. 40 inter parvos, singula haec paucis explicantem: «Admirabilis, inquit, est in nativitate, consiliarius in predicatione, Deus in operatione, fortis in passione, Pater futuri saeculi in resurrectione, princeps pacis in perpetua beatitudine.» Deinde tropologicæ, singula haec nomina conversis et justificatis adaptans, docet ea omnia includi in nomine Jesu, id est Salvatoris; ait enim tam hic quam clarus serm. 2 *De Circumcisione*: «Numquid non vere admirabile eum singuli sumus experti, in mutatione utique singulorum nostrorum? Hoc nempe est salvacionis nostre principium, cum incipit respondeo quod diligebamus, dolere unde lastabamus, amplecti quod timebamus, sequi quod fugiebamus, optare quod contemnebamus. Admirabilis plane, qui haec operatur mirabilis. Sed nihilominus et consiliarius sese exhibeat necessitatem in electione pionierilia, et vita ordinatione; ne forte sit nobis absque scientia zelus, et voluntati hinc prouidentia desit. Sane opus est ut Deum quoque probemus in remissione videlicet proximum delictorum, quia nec sine haec salus nobis constare potest; et nemo potest dimittere peccata, nisi solus Deus.» Subdit deinde cetera tria ejus nomina: «Verum ne id quidem sufficit ad salutem, nisi forte quoque experiamur in expugnando impugnantes nos, ne ab eisdem rursum concupiscentiam superemur, et fiant novissima nostra pejora prioribus. Videaturne jam aliquid deesse Salvatoris? Plane deesset quod maximum est, nisi et paer esset futuri saeculi, ut per eum scilicet in immortalitatem resureremus, qui per presentis seculi patrem generarum ad mortem. Neque hoc satis, si non etiam princeps pacis patri nos reconciliaret, cui traditurus est regnum; ne forte sicut filii perditio utique, non salvis, resurrecture videturum ad peccatum. Multuplicabitur sane ejus imperium, ut merito Salvator dicatur etiam pro multitudine salvandorum; et pauci non erit finis, ut verum novis resalutem que non possit timere defectum.»

ADMIRABILIS. — Hebrei est נֶפֶל pele, id est mirabilis, mirificus. Significat haec vox Prophetæ, in Christo reconditos esse inestimabiles rerum mirabilium thesauros. In voce pele alludit ad Angelum Christi prodromum, qui ad Manue ait, antiqui codicibus legitur, sicut et in multorum SS. Patrum scriptis: istane igitur prætermis, Judeorum malitia, vel amanuensis incuria, vel hereticorum impediti adscribenda est. Sed quoad Judeos, carum tunc istam vocem in Biblis hebraicis servasse? Heretici aliunde istam vocem in contentione non deducunt, et quae veritatis species amanuensis tantummodo in loco tanto momenti, mendacem excidisse. Usque huc Calmetus. Nos vero istam prætermisionem Judeorum perfide attribuimus non dubitamus, ut bene notarunt quidam SS. Patres, et recentiores interpres. In eamdem et majorum adulteriorum calcam venit Biblia Germanica, cum nullam auenientem mendacem, ut antiquæ versiones, pretendunt possit.

Judei, cap. xiii, vers. 18: «Cur quæris nomen meum, quod est mirabilis?» Imo S. Augustinus, *Quæst. LII, LIII, LIV* in lib. *Judæum*, censor Angelum illum dictum *pele*, id est mirabilium, fuisse Christum magni consiliarii Angelum, ut vertunt hic Septuaginta; id quoque eum in flamma cum sacrificio ascendisse, ut significaret Christum hominem factum non acceptum sacrificium, sed ipsummet fore sacrificium. Verum-verius est Angelum illum fuisse verum Angelum, non Christum, sed Christi typum. Symmachus, teste Euzebio, lib. VII *Demonstr.* cap. iii, verit. τοποθετεῖσθαι, q. d. Paradoxum quiddam, incredibile, inopinatum, ipsa admirabilis, vocabutum hic parvulus; nam *primo*, admirabilis est et incomprehensibilis ejus divinitas, eternitas, majestas.

Secondo, quia mirabilis est ejus potentia, et operatio, ac preserter creatio et gubernatio totius universi.

Tertio, et proprie, quia mirabilis fuit ejus conceptio et nativitas ex Virgine per inoperationem Spiritus Sancti. Mirabilis quoque fuit ejus vita, doctrina, passio, mors et resurrectio: unde Isaías vocat eum «portentum», cap. viii, vers. 18. Preclare S. Cyprianus, tract. *De Nativitate Christi*: «Mirabitur, inquit, et dilatabitur cor tuum, quando intelliges profundissimum sacramentum, in eo quod contemptibilis factus est admirabilis; et qui litteras non dicit, nec legibus instructus est, sufficiens sit divinariam humanarumque rerum consiliarius; quomodo divinitas et humanitas in unam personam convenerint; et ubi astuta est infirmitas, fortitudine inventa sit; et corpus humiliatis nostræ divinae claritati configuratum, non in hoc mundo, sed in coelesti gloria perpetuum habeat principatum.» Et infra: «O Domine, quem admirabile est nomen tuum! vere tu es Deus qui facis mirabilia. Non modo mundi hujus statutum admiror, non stabilitem terre, non lumen defectum, non solem semper integrum, et laborem ejus perpetuum, etc. Miro Deum in utero Virginis, miro Omnipotentem in cunibibus, miro quomodo Verbo Dei caro adheserit.» Et mox: «Miro jejuniū, miro tentationes, miro Omnipotentem in sepulcro jacentem, miro occidum et resurgentem, » etc.

Quarto, quia mirabilis est ejus gratia in Sanctis suis, Martyribus, Confessoribus, Virginibus, adeoque Christus cuilibet Sancto dat propriam aliquam gratiam, qua aliis precellat, sicutque admirabilis, ut experientia quotidiana nos docet. Inventor ergo Emmanuel ut *pele*, id est admirabilis, quicunque magna et heroica animo distinquant, ut virtute et gratia hujus *pele* faciant illustris et mirabilia; ipse enim est qui facit mirabilia magna solus; ipse est mirabilis in Paulo (qui vere fuit *pele*, ut dixi *Galat.* cap. 1, vers. 15), omnibus sanctis suis, et mirabilior erit isdem in futura gloria, ut docet S. Paulus, II Thessalon. cap. 1, vers. 40. Vide ibi dicta.

Porro e Iudeis hunc locum de Christo ita exponit Rabbeinus Haccados, id est magister noster sanctus, qui ante adventum Christi temporibus regum Antiochorum, qui in Syria regnabant, floruit, in libro, cui nomen *Gale razya*, id est *Revelator arcanorum*. Is ergo (licet fuerit quidam alius ejusdem nominis sub Severo et Antonino Imperatoribus) ita scriptis: « Quia Messias Deus et homo futurus est, vocatum est nomen eius Emmanuel, hoc est, Nobiscum Deus, nempe in corpore carne nostra, quemadmodum testatur *Job*, cap. xix: Ex carne mea videbo Deum. Exegitavat enim mirabile consilium animas a demoni cripudi, qua propter Adae peccatum damnata erant, neque possunt ullo modo esse salva, nisi rex Messias mortuus acerbissimum multaque subiectum tormenta; ob eam causam dictus est vir: et quia ipsius est omnis fortitudo, Deus fortis vocatur; et quia sit eternus, Pater semperius dicitur; item quia in diebus eius per multiplicabitur principes pax appellatur; et quia ipse festinabat ut auferat animarum spolia, vocatur expeditus spoliator, festinus predator; quia autem eos salvos faciet, et paradisum adducet, vocatur Jesus, hoc est Salvator, » Ita Rabbinus ille, que divinitus illustratus videtur ante adventum Christi cognovisse in Isaia.

CONSILIARIUS. — Septuaginta, juxta editionem Romanam (nam alias editiones hic variant) quam sequuntur S. Basilus, Cyrillus, Procopius, et translatio Arabicæ et Syriaca, que Romæ extant ex Graeco Septuaginta traductæ; Septuaginta, inquam, tot Augustorum Emmanuelis nominum maiestate perterriti, ait S. Hieronymus, pro his omnibus, puta sex, posuerunt unum, scilicet magni consilii Angel. S. Cyprianus Graecum *βασιλεῖ*, verit, *magnæ cogitationis Angelus*, id est legatus et nuntius; inde ab Orphœo, qui multa didicit a Iudeis, vocatur *phanes*, id est Angelus, a *φάνη*, id est manifesto, declaro, nuntio, ut testatur Proclus, lib. IV in *Tinacum*. Rursus Chaldeus hoc epithetum jungens cum primo verit, *admirabilis consilii Deus*. Noster melius huc separat, seorsumque verit, « consiliarius. » Parvulus ergo noster est consiliarius, *primo*, ob scientiam et sapientiam eius divinam, in qua eadem sunt consilia Patris, et Filii, ac Spiritus Sancti, et per quam Angelorum et creatoriarum omnium est magister et director. Ita Clemens, lib. VI *Stromat.*, et Lactantius, lib. IV *De Relig.*, cap. vi, ubi asserti Verbum incarnatum a Sibylla quoque vocari *consiliarium*, eo quod per eum mundus hic sapientissime, ut fabricatus est, Ha et regatur a Patre. Huc etiam allusus videtur Plato in *Epinomide*, cum ait Deum sedere in celo quasi magistrum in cathedra, ut doceat omnes homines, qui tentent esse volent, ea quae sunt sapientia atque salutis.

Secundo, Emmanuel est consiliarius qua homo, ob scientiam eius beatam, qua a primo instanti

conceptionis sue perfectissime in ipso Deo consipiebat omnia Dei consilia circa seculum praesens et futurum, circa Angelos et homines, circa electos et reprobos.

Tertio, et propriissime, est consiliarius, qua prudentissime et fidelissime peregit consilium et dispensationem economie Dei de humana redemptione facienda per ejus incarnationem et passionem; quod omnium Dei operum maximum et divinissimum fuit, ac præseruum mysterium vocationis omnium Gentium, ac reprobationis Iudeorum, inquit S. Hieronymus et Basilus.

Hui pertinet illud S. Cyrrili, et S. Cypriani, lib. De *Nativitate Christi*, in fine: Christus, ait, consiliarius dicitur, quia docuit homines arcana Dei et SS. Trinitatis, ceteraque ad salutem necessaria, puta divina mandata et instituta, quibus homines ad vitam novam et celestem eruditivi, omniaque diaboli consilia, artes et fraudes detexit et discussit; hinc enim lex Dei sepe vocatur *consilium*, ut *Psalm. cxviii*: « Consilium meum justificatio-nes tue. » Ita S. Dionysius, lib. *De Celest. Hierarch.* cap. iv, et Justinus, *Contra Tryphonem*: « Christus, inquit, vocatur magni consili Angelus, quia Patrem nemo novit nisi Filius, qui que a Patre accept, revealat nobis, ipse Verbum Patris, ipse mundo evangelizavit. »

Ubi nota inter alia, unum mirabile Dei atque Christi consilium in ejus incarnatione, nimur quod inter alias causas, our voluerit incarnari, non, tamen, ut dare nobis objectum et exercitium heroicum omnium virtutum, nimurum *prius*, fidei, qua credimus Verbum carnem factum. Quis enim crederet hunc parvulum jacentem in presso agavientem, esse Deum Creatorem, nisi fides heroica id dicaret et imperaret? Secundo, spei. Quis enim non speret a Deo salutem connumerque bonum, cum cum videt pro se et sua salute hominem factum, passum et mortuum? Tertio, amoris. Quis enim non summe redaret cum quoniam ita amavit, ut voluerit frater noster, caro nostra, quique ait: « Delice mea mea cum filio hominum? Quarto, religionis. Heroicus enim religiosus actus est hunc hominem similem misericordem et infirmum, puta Jesus Christum, adorare eadem latrata, qua adoratur ipsa SS. Trinitas. Quinto, justitiae. Quis enim non summe amet justitiam, cum pro ea videt Deum supera crucifixum, ut scilicet haec cruce injuria Deo per peccata nostra irrogata, ex justitia satisfacieat? Sexto, patierit. Quis enim non generose patiatur omnia etiam acerbissima, cum videt Deum tam patientem et fortiter omnes contumelias, omnes cruciatias, omnem pauperiem sustinere? Septimo, obediens. Quis enim non obediens, cum videt Filium Dei Patri obediens usque ad mortem et mortem crucis? Non, humiliatis. Quis enim non se humiliet et deprimit usque in abyssum, cum aspicit Deum et periret ergo?

In humanitate omnino quasi se exinanire? Quis sibi non dicat: Quid superbis, terra et cinis? Deus

se summe humiliat et tu te exalitas. Idem est doctrina felicitatis ceciderat, humiliata tristis afflictione miseris per obedientiam resurgat. Cecidit enim a seipsa, a societate Angelorum, a visu Dei, id est a libertate, a dignitate, a beatitudine. Audiat ergo consilium, ut abnegando se ipsum, id est propriam voluntatem, sui libertatem recuperet; tollendo crucem suam, id est carnem suam eum vitios et concupiscentias crucifigendo, per continentem bonum recuperet societatem Angelorum; sequendo Christum, id est ejus passionem imitando, recuperet claritatis ejus visionem, quia si compatiatur ei, et conregnabimini. »

Si ergo haeres in dubio, fluctuas, nescis quid agendum, quid eligendum sit; adi magni consilii Angelum. Si parvi es animi, depresso mentis et consilii, invoca magni consilii Angelum. Si in saebris versaris, perplexus es, non potes te expatriare, te resolvere; consule magni consilii Angelum. Si de statu vita deliberas, ignoras quis tibi sit salutaris, quis capessendus implora magni consilii Angelum, is tibi instar columnæ Hebreorum in deserto viam ostendet, et præbit in eam. Si in periculis, in persecutionibus, in aerumnis, in artis positus existim non vides, obscura magni consilii Angelum, dicitio cum Josaphat regi presso et ab hoste obpresso: « Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te, » Il *Paralip.* xx, 12, et cum Esther, cap. xiv, vers. 3: « Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, et cujus præter te nullus est auxiliarior aliis. Periculum meum in manibus meis est, etc. Tribus sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, etc. Et cum *Judith.* ix, 12: « Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbiam amputetur: captiatur laqueo oculorum suorum. Da mihi in animo constantiam, etc. Da verbum in ore meo, et in corde meo consilium corroborata. » Sic quoque fecit Ezechias obcessus a Semacherib, IV Reg. xix, 13; et David fugiens Absalonem, Psal. III, et Saulem, Psalm. VII, et LII, et LV, et LXV; et Daniel exquirens a Deo somnum regis, Daniel, cap. II, 18; et Judas ac Machabeis obcessi ab Antiochico, Nicanore aliisque hostibus. Denique illustrum exemplum est in *Vita Josaphat* apud Damascenum, cap. xxx; cum enim ipse fraudulenter a feminis Gentili insinuato patris tentaretur, ut secum una nocte cubaret, adderetur illa sponsio nuptiarum, si id faceret, se futuram Christianam; videbat ergo Aquila, Symmachus et Theodosius, in toleratione crucis vitias, in imitatione Christi designatur asperitas; ut que per inobedientiam de statu

Moraliter idem S. Bernardus, serm. 23 inter parvos: « Tria, inquit, proposuit Christus magni consilii Angelus anima rationali ad imaginem Trinitatis facta, scilicet servitutem, vilitatem, asperitatem, in abnegatione sui servitus, in toleratione crucis vitias, in imitatione Christi designatur asperitas; ut que per inobedientiam de statu

DEUS. — Hebreus est *Νε*, id est Deus qua robustus et invictus, qui facile ardua omnia superabit, bella omnia conficiet, hostesque profligabit. Perfide ergo Aquila, Symmachus et Theodosius, ac Lutherus, et auctores versionis Flandrica Embdenium et Delphensis Bibliorum et vertunt

fortis tantum, omissio nomini *Deus*. Quibus op-
ponimus Chaldeum, R. Haecados, S. Hieronymus,
qui et alios hereticos, ut Ecolampadium, Stri-
gelium, Leonem Tigurinum, Castationem, et Go-
uvenses, qui omnes *et* vertunt *Deus*; et ita
verendum esse patet, quia sequitur *fortis*; es-
set enim tautologia dicere *fortis, fortis*. Rur-
sum Ieremias, cap. xxxiii, vers. 16, in Hebreo
Christum vocal *Iehova*, id est Deum. Quocirca recte
noster Possenius, lib. *D. Athaeismis hereticorum*,
cap. ii et iii, inter atheismos et arrianismos Lutheri
ponit et hunc, quod hoc loo parvulo Emmanuel
sustulit nomen *Deus*, ne monitus lieet de hac
re illud reponerit; quodque ex epistola S. Joannis
ex consensu Rabbinorum; unde ejus types fuit
Salomon, id est rex pacificus. Ratio nominis est,
primo, quia Christus pacem orbi dedit, et moriens
testamento legavit dicens: « Pacem reliquo vo-
bis, pacem meam do vobis. » Iohannis, cap. xiv,
vers. 27. Secundo, quia Christus morte sua parie-
tum medium, qui inter Deum et homines era,
dissipavit; et hominem Deo, summa imis recon-
ciliavit, Ephes. ii, 18; Roman. v, 10. Ita S. Hiero-
nimus, Rupertus et Haymo. Quocirca p[ro]p[ter]e et mer-
tione illud: « S. Trinitas unus Deus, misericordia no-
bis. » Nola, Christus, qua natus parvulus, qua
homo, vocatur Deus, per communicationem idio-
matum. Hec enim nomina omnia illi, qua natus
est parvulus, imponuntur.

Fortis.—Hebreo est *כָּבֵר gibbor*, id est potens,
vir validus quasi gigas, et, ut Vatablus vertit, *he-
ros fortis*. Unde ejus ortum annuntiavit Gabriel,
quod nomen interpretatione significabat poten-
tiam et fortitudinem Dei, vel Virum Deum. Christus
enim hercio et incomparabilis erat.
Primo, quia tot labores exandavit, tantas
superavit difficultates, mortem tam crudelem con-
stantissime pertulit, ut explicat S. Bernardus. **Se-
condo,** quia justorum conscientie præferruntur. Si
ergo conscientia tua ob peccata aut scrupulos te
angit et lancinat, adi principem pacis, cum invoca-
tio, illius gratiam ambi; illi mentem tuam se-
nabit.
Quinto, quia ipse auctor est et dator pacis inter-
ne, qua justorum conscientie præferruntur. Si
ergo conscientia tua ob peccata aut scrupulos te
angit et lancinat, adi principem pacis, cum invoca-
tio, illius gratiam ambi; illi mentem tuam se-
nabit.
Quarto, quia nos in omni tribulacione
protegit et roboret, atque a nobis aeras potes-
tales ariet et repellit, inquit S. Bernardus. **Quinto**
et maxime, quia potentissimum regnum diaboloi
peccati et concupiscentiae overlit.

PATER FUTURI SECULI.—**Primo,** quia Christus
futurum seculum, id est futuros Christianos, ad
novam et Evangelicam vitam, atque ad sanctita-
tem futuri sensu instituit. Ita Sanchez. Sieut ergo
Noe, ita et Christus novi sensu fuit auctor et pa-
rens. Unde ex eo canit Sibylla apud Virgilium,
eclog. 4:

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac tuto surget gress aurea mundo,
Casta, fave, Lucina.

Secundo, quia Christus post passionem resur-
gens, et in colum ascendens, ocelli januam nobis
patet; atque resurrectionem, ac vite eterna
præmia palliendis et moriendo nobis promeruit,
inquit S. Hieronymus, Haymo, Rupertus. Unde
Chaldeus verit, vir permanens in eternum. Proprie-
tudo vero verit Vatablus, pater aternitatis. Adam ge-
nuit nos temporis, Christus aternitati: Adam ge-

rum inventa, et symbola Judaica refero. Nulla
enim talia ab eis in textu Hebraico passim facta
esse videamus.

Et PACIS NON ERIT PINIS.—Nec imperium, nec
pax ista alia accipienda est, quam spiritualis, qua
sit in animi tranquillitate et mentium interna
consolatione. Unde Roman. cap. xiv, vers. 47, reg-
num dei dicitur esse justitia, pax et gaudium in
Spiritu Sancto. Hoc regnum quotidie petimus, ut
nobis adventiat, Luke xi, 2, non enim petimus, ut
statim in celum rapiamur, sed ut evenerit reg-
num diaboloi et peccati, in ejusque locum succedat
regnum Christi, et per gratiam in nostro et eu-
justilibus hominis corde regnet. Quocirca Christus
21. Huius pacis in iustorum mentibus nullus est
finis, ut docent S. Basilius et Cyrillos, et optimus
S. Chrysostomus, homilia in istum locum, ubi
hunc pacis quadrupliciter explicat: nam *primo*,
inquit, Christus docuit nos carnem spiritu sub-
iecte; *secundo*, h[ab]et cessant in anima, ipsaque
pace fructus. *Secundo*, quia cum hostes essentur,
ipse nos Patri reconciliavit. *Tertio*, quia Iudeos et Gentes vinculo pacis copulavit. *Quarto*, quia
quos copulavit, etiam gratiam perseveraverunt
largiuntur, ut p[ro]p[ter]e frumenta: finis vero hujus
imperii et pacis non erit, quia Christus usque
hodie cum Patre aque operatur, et operabitur us-
que in finem seculi, quando pax gloria in etern-
itate duratura incipiet.

Zelus DOMINI EXERCITUM FACIT HOC.—Est epis-
tola ad Corinthus, cap. xii, 12, *πάντας ζελοῦσθαι*,
quaenam vocet Apostolus, Tit. ii, 11, q. d.
Ingens ille, et singularis Christi amor erga Ecclesi-
am, et ingens ejus indignatio adversus hostes
ejus, inquit Cyrilus, faciet *hoc*, scilicet ut ex-
torquat predicanum acceptam ab hoste cum tumultu,
combaturque vestris cruce maculatas, et su-
mat sceptrum super humeros suos, utique tan-
quam admirabilis, consularius, Deus, fortis, etc.,
populi sui salutis consulat, eumque ab omni hos-
tili vi, et insidiis tueatur. Et ergo *hoc*, respicit to-
rum incarnationis Verbi mysterium, quod pre-
cessit.

SUPER SOLIUM DAVIDI.—Hoc pariter solium Christi
et regnum non tam terrenum est quam spirituale,
qua Christus in Ecclesia regnat per vicarium suum
Romanum Pontificem, uti docent Epiphanius, ho-
res. 29, et alii. Ad hunc Iosephum respexit An-
gelus, Luke i, 32, cum ait: « Dabit illi Dominus
Deus sedem David patris ejus; et regnabit in do-
mino Jacob in eternum, et regnus non erit finis. »

Nota: Regnum Christi dicitur, *sedes vel so-
lium David: primo*, quia regnum ejus spirituale
adumbratum fuit regno corporali Davidis; *secun-
do*, quia David sub tipo regni sui promissum fuit
hoc regnum Messie, tanquam filii sui. Sic etiam
dicitur Christus regnatur in domo Jacob, Luke i,
32, non temporali, sed spirituali, id est in Ecclesi-
a seu populo fidelis, qui olim erat populus Is-
rael, seu filii Jacob. Simile est Rom. ix, 6. Solium
ergo David, et dominus sive familia Jacob, est reg-
num Christi, scilicet Ecclesia.

Nota secunda: Hoc solium et regnum dedit Deus

Pafer Christo quasi in actu primo, in incarnatione;
sed in actu secundo ceperit Christo predicate et
converteat homines; promotum et propagatum
est per Apostolos, perfectum fuit post Christi re-
surrectionem, et ascensionem in celum; consum-
matum et gloriosum erit post iudicium generalis.
Kata tertio: Tripli titulo hoc regnum obtinetur:
Christus: *primo*, titulo unionis hypostaticae et he-
reditatis; *secondo*, titulo redemptoris; ex quo
enim ipse nos sanguine suo emit, magis est ho-
minus absolutus noster, quam herus et dominus
servi empti; *tertio*, titulo meriti, *Pat[er] n[ost]r[us]*, n. 9:
« Propter quod et Deus exaltavit illum, etc., ut in
nomine Jesu omne gen[us] flectatur celestium, ter-
restrialium et infernorum. »

SUPER REGNUM EIUS (Davidis patris sui) SEDEBAT.—
Id est in regno ejus regnabit, regnum ejus quasi
rex reget. *Secondo*, « sedebit », id est permanebit,
jubeturque in regno hoc rex erit. Ita Chrysostomus.

**UT CONFIRMET ILLUD, ET CORROBORET IN JUDICIO
ET JUSTITIA;**—id est justo judicio. Est hendiadys;
sicut dicitur: *Fecit iudicium et justitiam*, id est feci
id quod sequimur et justum est: jam justitiam non
particularē et strictam; sed generalē accipe,
que est complexio omnium virtutum, queque
est complexio sanctitatis totusque hominis rectitudi-
nis, ut p[ro]p[ter]e huius regni finis vero hujus
imperii et pacis non erit, quia Christus usque
hodie cum Patre aque operatur, et operabitur us-
que in finem seculi, quando pax gloria in etern-
itate duratura incipiet.

Zelus DOMINI EXERCITUM FACIT HOC.—Est epis-
tola ad Corinthus, cap. xii, 12, *πάντας ζελοῦσθαι*,

quaenam vocet Apostolus, Tit. ii, 11, q. d.
Ingens ille, et singularis Christi amor erga Ecclesi-
am, et ingens ejus indignatio adversus hostes
ejus, inquit Cyrilus, faciet *hoc*, scilicet ut ex-
torquat predicanum acceptam ab hoste cum tumultu,
combaturque vestris cruce maculatas, et su-
mat sceptrum super humeros suos, utique tan-
quam admirabilis, consularius, Deus, fortis, etc.,
populi sui salutis consulat, eumque ab omni hos-
tili vi, et insidiis tueatur. Et ergo *hoc*, respicit to-
rum incarnationis Verbi mysterium, quod pre-
cessit.

Nota: « Zelus, » sive zelotypia est animi affec-
tus inde natura, quod timet aliquem ne ab alio occi-
petur, quod sibi soli optaret: ejus fons est
amor et dilectio; nemo enim zelat id quo vellet
carere, sed id quod appetit et ambit: hinc sepe
zelus capitur pro amore. Zeli vis comes individua est
amulatio in rivalem, et cum eo contentio: quia
partis appetit, sive concupisibilis conatus
juvat semper facultas irasibilis: haec de causa
« zelus » sumitur subinde pro indignatione et con-
tentione: unde et Paulus, Roman. xiii, 13, zelum
conjuncti contentioni, dicens: « Non in conten-
tione et amulatio. » Contentio enim semper
est effectus amulacionis. Se ergo Filius dei *primo*
vehementer diligit genus humanum, *ideo* *zelo*
vit illud in diaboli venisse potestatem: hoc zelo
et amulatio incitat voluit incarnari, atque in-

carne assumpta prælio diabolum corrivalem suum vicit et expugnavit. Hinc redemptio Christi saepa in Scriptura tributur zelo ejus, quasi fonte. Quocirca S. Anselmus scriptis librum hoc titulo : *Deus homo?* ac respondet hisce Isaia verbo : *Zeus Domini exercituum fecit hoc.*

8. VERBUM NISI DOMINUS IN JACOB, ET CECIDIT IN ISRAEL. — Misericordia Propheta a cap. vii hucusque spoliacionem Samariorum per Assyrios cum spoliatione ejusdem spirituali per Christum. Christum enim quasi signum vastationis Syrie et Samariorum dedit regi Achaz, cap. viii, vers. 47. Unde identem ab una spoliacione et predatione ad aliam transit, avolat et revolat. Hic ergo a parvulo Emmanuel redit ad sus tempora, hoc est ad excedium Samariorum. Sensus ergo est, q. d. Sic ut Deus Jacob, sive Israel, id est decem tribus, putat Samariorum, verbo praedixit et communis est, ita reipsa cecidit, id est accidit : vastata enim est et interit ipsa ob superbiam, qua pre se Judam contempnebat, et propter idolatrias vitiorum aureorum in Dan et Bethel, quam fieri monte tot plagi et cladi bus, deseruor noluit. Est metáphora a sagittaris peritis, qui telis suis scopum, quem destinant, configunt : pari enim modo Deus minus quasi sagittam intendit in Jacob, et comprehendens Iudam, illum scilicet, in quem infante fuerunt. Septuaginta pro *דְּבָרֶךְ דַּאֲקֵר*, id est verbum, leguntur *דְּבָרֶךְ דְּבָרֶךְ*, i.e. est pestem ; nam verbum illud quod Dominus misit in Jacob, illi pestem et extinxit comminabatur, ac reipsa intulit. Ita Sanchez et aliij recentiores. Hac expositio est plausima.

Secondo, S. Hieronymus et ex eo Haymo : Volut, inquit, Deus regnare Jacob, id est Judam, puta David posteros, *Gens. XLIX, 10*; sed Israel, id est decem tribus, dico Jeroboam imperium sibi vindicarunt, que Judam quasi parvum et abjectum contempserunt.

Tertio, alii putant has minus dirigi non contra Samariorum, sed contra Iudeos, qui Christum non erant recepti, et hos vocari Jacob, itaque illorum excidium per Romanos hi proponi. Israel vero capi pro Iudeo spirituali, id est pro conservatis Gentibus, et reliquis Iudeorum. Ita S. Gregorius, *Il. Moral. XXX* : *Quid per Jacob, inquit, nisi Iudeus populus?* quid per Israel, nisi Gentilis populus designatur ? quia quem Jacob studiuit per carnis mortem supplante, hunc nimurum per oculos fidei gentilium vidit. Ad Jacob ergo verbum missum in Israel cecidit, quia eum, quem ad se venientem Iudeus populus respulit, hunc repeperit populus Gentilis inventus.

9. ET SCIT OMNIS POPULUS EPIRAM, q. d. Solent arrogantes Ephraimite, id est Samariorum, irridere et exhibilare hanc Prophetatum minas, quasi vanas et futile; sed ipso eventu et experientia discent eas fuisse veraces prophetias. Causam minarum et excidi Samariorum assignat : primo, ejus superbiu[m]; secundo, hypocrisia, et pseudoprophe-

tarum fraudem; tertio, mutuum odium; quartu[m], depredationem viduarum, pupillorum, et similium miserorum.

10. LATERES CECIDERUNT, SED QUADRIS LAPIDES IMMUTABIMUS : SYCOMOROS SUCCIDERUNT, SED CEDROS IMMUTABIMUS. — Est duplex proverbium idem significans, q. d. Nos Samaritae clades aliquas tum a Iuda, tum ab aliis accipimus; sed confidenter et animose dicimus nos ilias non curare, quia ilias facile sacriemus : nam vilia edificia nostra hostes destruerunt; nos pulchritura restituimus; ipsi communes arbores, puta sycomorus, succiderunt: nos pro eis pretiosos cedros plantabimus. Ita S. Hieronymus. Aut hostes succederunt domos a fragili sycomoro constructas; nos alias ex nobilis cedro edificabimus; cedrus enim asperciuit pulchra, odore grata, duratio[n]e eterna est.

Nota : Sycomorus, inquit Dioscorides, est arbor spom magna, foliis moro, cetera ficii similis, nisi quod rumpa non ramis, sed ipso candice effundat : potina haec lactosa et dulcia sunt, inferius granis carentia, non maturans, nisi unguis aut ferro scalpellatur, et propter insipidum fructum vocatur sycomorus, id est ficus fatua, hoc est insipida. Hebreo vocatur *סִכְמֹן*, quod Septuaginta passim vertunt *sycamum*. Unde viri docti censem sycomorum eandem esse cum sycamino. Idem sentire videtur Theophrastus, et Dioscorides, lib. I *Histor. plant.* cap. xxxiii, et lib. IV, cap. II. Galenus tamen tamet sycomum eandem esse cum moro; sycomorus vero medium quid esse inter morum et ficium, ut dixi, Palestina, tempore S. Hieronymi, desierat ferre has arbores, quemadmodum et hodie Libanus cedros (!).

11. ET ELEVABIT DOMINUS HOSTES RASIN (q. d. Deus hostes Rasini regis Syrie, puta Assyrios, superiores et victores faciet), SUPER EUM (id est primo, Rasin; hunc enim proprie respectu vox eum ; maxime deinde contra Ephraim et Israel, eosque) IN TUMULTUM VERITATIS. — Ita ut Basimum Israelitarum socium eisque confederatorem evertant; quo superato faciet, ut Assyri omne pondus et tumultum bellum junctis iam sibi Syris (qui sunt ad Orientem Israëlis) et Philistinis (qui sunt ad Occidentem).

(1) *תְּסִבְכָּה* esse sycomorus, arborum genus in Oriente frequentissimum, Cellus ostendit, *Hierob. tom. I*, pag. 310, cui addendum Hessequist, *Iter Palæstin.* tom. I, pag. 335, vera german.; Norden, *Voyage d'Egypte et de Nubie*, pag. 57 (tom. I, pag. 85, edit. Paris, 1795), qui et iconem adjicit, Tab. XXXVIII. Arbor est *ψ* *λα*, ramosa et latum extensum, que imos terrarum, sub servito celistarum, insignem præstat usui. In Egypto et Palæstina frequentissime in littoralibus et ad vias judeas pascata inventum. Ab Egyptis veteribus subtilita fuit ad construenda conditoria, in quibus corpora mortuorum balsamo condita reponerent. Arbor huius usi est omnino annibus edificis valida apta, quippe que putredines per plurima saecula non admittit, et non vetustissima corruptione obnoxia. Lignum vero cedri durissimum ad adficandum usurpatum esse appareat ex *II Chron. XI, 7.* Cf. Faber, *Archæologie der Hebräer*, tom. I, pag. 368, 369. (Rosenmüller.)

et debellatis, veriant contra Israel, cumque aversissime et crudelissime quasi hiantes toto ore devorent. Ita S. Hieronymus.

12. IN OMNIBUS HIS NON EST AVERSUS FUROR EJUS (non regis Assyriorum, sed Domini Dei : quia per hanc vastationem Assyriorum Israelite non resurrexerunt, vitulos aureos non deseruerunt, nec ad Deum saum redierunt : unde) ADHUC MANUS MÆXTA — est ad eos feriendos, et graviore plaga multelandos.

13. ET DISPERDET DOMINUS AN ISRAEL CAPUT ET CAUDAM, — summos et infimos. Nam *caput* vocat senes et proceres, *caudam* pseudoprophetas, atque mox explicit Isaia : quia sicut cauda viles est membrum, quo canis adulatur, et turpitundinem, scilicet podicem sumum, occultat : ita pseudopropheta erant homines vilissimi, qui sua falsis promissis et blanditiis adulantes populo, ejus et pariter vita tegebant. Deinde ac Prophætarum minas infringebant. Est ergo metapora a canis, vel a serpentibus, qui cauda blandientes sensim labuntur, et venenum evomit.

INCURVANTEM ET REFRENANTEM. — Ita Romana. Hebreo est *קְפֻלָּה* *קְפַעַת* *kippa veagmon*, id est ramum et juncum; ramus enim hebreo dicitur *kippa*, id est incurvans se frondescere et fructus sibi subditos : ex juncis vero funi funes, et freno, sed juncis, quibus pueri et rustici sua pecora infrenant. Est proverbium, idem significans quod *caput et cauda* (sed hoc animalibus, illud a plantæ peñitum est), hoc est nobiles et ignobilis fortis et infirmi, q. d. Omnes, tam summi quam imi, tam senes quam pueri, tam principes quam plebei, cum simili est illud : *Parvi properamus et ampli.* Ita Hebrei, Vatabulus et Septuaginta qui vertunt, *μέγα καὶ μικρό*, id est magnum et parvum ex Israel disperset Deus.

Incurvans ergo est ramus expansus, qui se squalue curvat : et per hunc proverbiarium denotatur senex, vector, validus, qui in aliis vires et imperium expandit, eosque curvat et regit. Refrenans est juncus, qui pueri et pauperes solent frenare jumenta. Ex junco enim, æque ac ex canabe et sparco plectur funes, quibus pauperes pro fratribus utilimur. Unde *Job* cap. XL, 21 : *Numquid potes circum dū naribus ejus?* pro circum hebreice agmon, id est juncum. Junco enim solent pisces majorum piscium nares trahi, ut penduli portari possint, at ibidem Pineda. Hinc et juncus a jungendo dicitur, quod ejus usus sit ad juncturas, puta ad funes, crates, sportas, etc. Sic Ovidius, *IV Fastor.* voca vincere juncea. • Hic proverbiarium denotat juvenem, tenerum et imbecillum (talis enim est juncus : inde vocatur virgo juncea, ea que mollis est et flexilis), qui sua passiones virorum Superiorum, quasi freno, regere et frenare debet.

Bursum, noster Interpres generalis et vicinus, ad rem significatam, pro *ramus* et *juncus* veritatem esse demonstrat, que hoc membro utinam ad stercore protalgat, et ad arcenda parva animalia. • Chaldeus et ali qui alii utrumque referunt ad

incurvans, quia suis falsis oraculis et dogmatis frenat fletigere populum. Idem vocatur *juncus*. Primo, quia hoc ejus frenum juncum est, id est fragile, futilis et inane. Secundo, quia instar junci sanguis aquam, sugit et exhaustum operes plebis. Tertio, quia aculeatus est magis quam juncus, suoque aculeo mortis æternæ configit. Quartio, quia ut juncus, mollis est et flexilis, docetque molles, et carni grata. Quinto, quia ut juncus facile curvatur, ita ipse curvat cervicem et caput, ut pietatem et humilitatem simileat. Est enim hypocrita, unde de talibus ait Isaia, cap. LVII, 3 : *Numquid contorquerat quasi circulum caput suum?* ubi pro circulum hebreice est agmon, id est juncum. Quocirca Vatabulus et Martinus vertunt, ut curvet, vel retrorsum quasi inuenit caput suum.

Tropologicæ, S. Hieronymus : *Caudam, inquit, appellans, non homines, sed jumenta, hereticos esse demonstrat, que hoc membro utinam ad stercore protalgat, et ad arcenda parva animalia.* • Chaldeus et ali qui alii utrumque referunt ad

principes : hi enim subdilos curvant et frenant. Unde ex Hebreo זְבַחַת agmon, quod Noster vertit, «refrenantem», chaldaice vocatur נָגָמָן hegmon, is qui praeest et imperat, indeque grecæ ἡγεμόνης vocatur dux et princeps. Sic ergo vertit Chaldeus cap. xix, vers. 15, et non erit Egyptis rex qui regnet, nec principes, nec satrapa, nec prefectus, nec dominator.

Alii sic exponunt : incurvans est senex, qui curvus incedit ; refrenans est pseudopropheta, qui populum a bono refrenat, retardat et cohabet ; aut potius, refrenans est adolescentes audax et fortis, qui freno indiget, ne preceps feratur secundus Iesu et impetus adolescentium sub.

Alii per incurvatum accipiunt plebem, quae se curvat et flebit ad iussa potentum : per refrenantem principes, qui plebem suis edictis et legibus quasi frumento regunt.

Tertio, Hieronymus in Comment. veritatem incurvatum et depravatum, atque unquam refert ad caudam, id est ad pseudoprophetam. Hie enim recta Dei oracula et precepta incurvata, deforcut et depravata : sicut serpens suam caudam sinuoso fluxu incurvata, multisque spiritis interquet et convolut. Hoc proverbiu[m] repellit Isaias, cap. xix, vers. 19, sed aliter, et aliis applicat(1).

46. ET ERUNT, ETC., PRÆCIPITATI — in mortem et captivitatem.

47. PROPTER HOC SUPER ADOLESCENTIUS EIUS NON DESTABITUR DOMINES, — q. d. Hac falsorum doctorum et prophetarum adulatio[n]e aliquid mendacio, et populi istius vanitate ac impunitia offendit Dominum, ne molliori quidem et blandiori astutia, puta adolescentiis, que solet parentibus esse cura et oblectatio[n]e, benevolus aut beneficus erit :

(1) Vers. 15. «Longavus et honorabilis ipse est caput, et propheta docens madacimum ipse est canda.» Hunc versus Koppe a Judao quodam qui prouisionalem loquendi formulam, צְבָא שְׁנָא, explicare vellit, inscute additum jucundum. Assensu[m] preter Eichorum et Cuiham, nucleus est et Genuim, cui hisce potissimum de canis perspicuum est hinc versu[m] h[ab]et esse Jessie. Primum vix est creditus : atemido in orationis flumine inservire interpreta : eum formula loquendi, de cuius significatu illi sum : Rursum vel legimus, id est dico si esse potuisse. Deinde per 221 vatem in iudeas prophete designare voluisse, ut hic versus dicit, parum est verisimile, cum canda, capiti oppositi, potius inferiores populi indicari credibile sit. Tum repetitum hoc versu[m] 15, id est commentatoris, non auctoris, stylum arguit. Denique turbat hic versus rhythmicam hujus vaticinii normam, ex qua singula eius partes quatuor versus constant ; hoc vero versus secundus pars reliquis uno verso longior sit. Ceterum hanc interpretationem Genuim hand adeo longo post Jesu tempora factam existimat, a quodam qui falsi prophetis adversatus esset ut pertitissimum et infirmam populi faciem siste vellet. (Rosenmuller.)

Licet hage opinio primo aspectu quandam verisimilitudinem in orationis serie repositam habeat, et aliunde integratam vaticiniorum Isaiae non aduersetur, non nisi tamen cum magna cautela admittendam dicucaremus, tum propter eius saepe notitatem, tum propter periculosa hujusmodi sententias consecrata.

(2) Similitudine eleganti explicit Propheta, quam latitudinem in orationis serie repositam habeat, et aliunde integratam vaticiniorum Isaiae non aduersetur, non nisi tamen cum magna cautela admittendam dicucaremus, tum propter eius saepe notitatem, tum propter periculosa hujusmodi sententias consecrata.

atque ne miserabilium quidem personarum, ut sunt pupilli et vidue, quas solet speciali studio protegere, misericordia, quia omnes sunt malis et transgressores legis. Est metalepsis : ex letitia enim amorem premium, benvolentiam et hanc sententiam intelligit, q. d. «Non habebitur», id est non misericordia, non erit clemens; misericordia non commovebitur, non pareat, non beneficiat.

Nota : Deus dicitur letari super, vel, in populo, quando populus Dei precepit obitum, et protegere Dei illi beneficium; tristri vero dicitur super peccatoribus, quando corum sceleris aversatio, eaque punire destinata. Unde Genes. vi, 6, dicitur «tactus dolore cordis intrinsecus». Hinc et Apostolus ita : «Nolite contrarie Spiritum Sanctum». Ephes. iv, 30. Vis ergo letificare Deum? fac virtutem opera, que illi placent, quibus ipse delectatur et pascitur. Ite Dei enim vera est detestatio et gaudium, sicut et amor circa bona : perinde aquae in eodem est odium et tristitia. id est aversio et detestatio circa mala : hec tamen tristitia nullum Deo dolorum, auxiliatur aut molestiam affert, ut fiat in nobis.

18. SUCCESA EST ENIM QUASI IGNIS IMPPIETAS. — Impietas Israelis late grassantem et dominante comparati igni omnia populantur, q. d. Sicut ignis in sylvam immisus primo vepres de santes corripuit, deinde per frutes, arbores totamque sylvam proserpit et pervadit; ita ut tota densitas saltus convolvalus superbia, id est in elatione, et altitude fumi ad celum usque ascendentis : ita impietas in Israele primo stipulas et vepres, id est ignobiles, corripuit, deinde per arbores et frutes, id est nobiles et proceres, grassata omnia peccati incendio populata est, ut totum Israelem sua noxa et culpa conserverit, ac proinde et deinde totum sua pena, et hostili incendio ac vastatione convolvet. Ita S. Hieronymus (2).

CONVOLVETUR SUPERIE FUMI. — Hebraice, elevabunt se secundum elevationem fumi, q. d. Eorum superbia perstans instar fumi dissipabitur et evanescit; vel : Spina et salutis simul altissimo igne et fumo involventur, ut dixi.

19. IN IRA DOMINI EXERCITUM CONTURBATUR EST TERRA. — Ostendit materiam paratam, causamque incendi, q. d. Crescente Dei indignatione, totus Israel involvitus fuit fulmo erroris, et obtentus cecitate, flammis etiam passionum totus corruptus et concussum est : adeo ut in reprehensionem datum, factus sit quasi esca et alimentum ignis futuri, quo absumeret. Intellige ignem seditionum intestinarum, quibus et Israelite interficie, et Iudei quoque postea corrurerunt. De Iudeis

(1) In fine precedentis capituli, cuius series non nisi vers. 4 hujus cap. x absolvitur, Propheta qui funesta tum Israelitarum, tum versus finem, Iuda regno predixit, divinis vindictis, fectionem speciatim deseriperat. Hic infamia injus vinctus instrumento, id est Assyriorum regi et geni, vaticinatur.

(2) Exportat igitur primo, ministerium Assyriorum ad castigationem Israelitas, ordinatum a Deo, vers. 5, 6; ignoramus ab exercitoribus, 7.

Secondo, compam et indumenta praeditissime superbientes, de viribus propriis, 8-11; jactantia exaggerantis fortitudinem et sapientiam nativam, 13, 14; arroganter gentes Deo auctori gloriam debitam, 15.

comedere, aut sanguinem sitire, symbolum est summi odii et crudelitatis.

MANASES EPHRAIM, — una tribus aliam, illas duas nominat, quia hi duo erant fratres germani, scilicet filii Joseph ex eadem matre geniti, inter quos solet et debet esse major conjunctio, quam inter uterinos, vel consanguineos tantum.

SIMUL IPSI CONTRA JUDAM, — q. d. Ephraimite et Manasseenses, qui prius odii inter se dissidentes in mutua cedes ruerant, itidem postea conspirabant more suo contra Judam. His est ius impiorum : sic fecerunt contra Christianos Heresi et Platonis. Sic tempore Juliani Apostole Iudei et Gentiles contra Christianos. Sic nunc olim contra Catholicos Ecclesias lacerantes invicem hereticis, ut notant S. Hieronymus et Rupertus hic. Ita S. Hieronymus.

21. SED ADUC MANUS CIUS EXTENTA. — Tertia hic est versus hujus repetitio, qui transit ad Judam sicut, q. d. Viditis supplicia decem tribuum, vos corrum exempla imitamini, nec terremini; supplex itaque graviora expectate ab extenta Dei manu. Ha[ec] solet fieri : cum vicinos et proximos nostros percutit Deus, tunc vult resipiscere : si impulsum, nos quoque ferit. Hoc est quod dicitur Psal. lxx, 7 : «Dedisti metuendibus te significatio[n]em, ut fugiant a facie arcus : ut liberentur dicti tui, » scilicet emendatione sua consumim ponam evadentes. Sic Osee v, 8, Ephraim excitatur ad penitentiam proposito supplicio urbium, que illi erant quasi a tergo, et jubetur eas respicere.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Transit ab Israele ad Judam, id est, a decem tribibus ad duas, quarum peccata arguit, eisque ministrum Assyrium, scilicet Semacherib : deinde, vers. 8, ipsum Semacherib, qui sua virtutis et sapientiae tribuebat victorias, stuporis et amentie redarguit, eique exilium intentat, reliquis vero Iudeorum, vers. 21, liberationem politetur. Ita S. Hieronymus, Cyrilus et alii.

Allegoria Apostolus, Rom. ix, 27, haec referat ad Iudeorum reprobationem; ita tamen ut reliqui, id est, pauci ex his credentes Christo salvantur (1).

1. Vt qui condunt leges iniquas : et scribentes, injustitiam scripserunt : 2. ut oppriment in iudicio pauperes, et vim facerent causa humilium populi mei : ut essent viduæ

(1) In fine precedentis capituli, cuius series non nisi vers. 4 hujus cap. x absolvitur, Propheta qui funesta tum Israelitarum, tum versus finem, Iuda regno predixit, divinis vindictis, fectionem speciatim deseriperat. Hic infamia injus vinctus instrumento, id est Assyriorum regi et geni, vaticinatur.

Quarto, hujusque divinis vindictis fructum pro Iudeis, qui non ultra spem suam in hominibus collocabant, sed ex parte convertentur ad Dominum, tum tempore Ezechiel, tum tempore maxime Christi, et justificabuntur, 20-33; et liberabuntur tandem ab oppressore ac vindicabuntur, 24-27.

Quinto, Assyris celeri adventu et victore exercitu Iudeam percussuros, 28-31; et Hierosolymam spe iam devoratores, 32; sed mox plaga terribili attenderos, et robore omni et dominio excedens, 34.